

فرصت‌های راهبردی در روابط اقتصادی ایران و قطر

میلاد شهازایی^۱

چکیده

توسعه روابط اقتصادی بین کشورها، افزون بر ایجاد منافع اقتصادی، چالش‌های سیاسی بین آن‌ها را کاهش می‌دهد و به تقویت امنیت ملی و اقتصادی طرفین منجر می‌شود. کشور قطر به‌عنوان یکی از همسایگان جنوبی ایران، دارای ظرفیت‌های بالقوه زیادی است که ایران می‌تواند با افزایش سطح تعاملات با این کشور در کنار استراتژی‌های مناسب اقتصادی، از چنین ظرفیت‌هایی بهره بیشتری ببرد. از آنجاکه ایران و قطر از جمله دارندگان، تولیدکنندگان و صادرکنندگان منابع سوختی در منطقه خاورمیانه و سطح جهان هستند، بخش عمده مبادلات تجاری بین دو کشور را مبادلات غیرنفتی تشکیل می‌دهد. برای همین نیاز است سیاست‌های متناسب در راستای ارتقای تجارت غیرنفتی بین ایران و قطر در پیش گرفته شود. در این مطالعه، ساختار اقتصادی کشور قطر و بخش‌های اصلی آن بر اساس داده‌های مربوط به دوره زمانی ۲۰۲۱-۲۰۱۱، بررسی و ظرفیت‌ها و فرصت‌های احتمالی در روابط اقتصادی دوجانبه ایران با این کشور ارائه شده است. نتایج بررسی تعاملات اقتصادی میان ایران و قطر نشان داده است که با بهره‌مندی از مزیت‌های نسبی و نزدیکی جغرافیایی و شباهت‌های دینی و مذهبی می‌توان روابط اقتصادی برون‌مرزی دو کشور را با استفاده از فرصت‌های اقتصادی مانند توسعه صادرات غیرنفتی، همکاری در بخش کشاورزی، جذب سرمایه‌گذاران قطری و توسعه تعاملات گردشگری گسترش داد. براین اساس، برخی راهکارها از جمله انعقاد توافق‌نامه تجارت آزاد، کشت فراسرزمینی، افزایش صادرات غیرنفتی با ارزش افزوده بالا، تلاش برای جذب سرمایه‌گذاران قطر، حمایت از حضور بخش خصوصی، تسهیل صدور روادید، بهبود زیرساخت‌ها و تنظیم قراردادهای بلندمدت پیشنهاد شده است.

واژگان کلیدی: ایران، قطر، روابط اقتصادی، فرصت‌های راهبردی.

مقدمه

وجوه مشترک خود با دیگر کشورها به‌ویژه کشورهای همسایه و استفاده از ظرفیت آن‌ها، از ایجاد و گسترش همکاری‌های دوسویه، منافع عمده‌ای می‌برد. قطر از جمله کشورهای همسایه است که هم دارای مرز آبی با ایران است و هم مشترکات دینی و مذهبی دارد. همچنین، یکی از اعضای مؤثر شورای همکاری خلیج فارس است و مانند ایران عضو مهم سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک)، سازمان همکاری اسلامی و جنبش عدم تعهد به شمار

امروزه همکاری‌های بین‌المللی به‌عنوان یکی از رویکردهای کشورها در عرصه جهانی، حائز اهمیت فراوان است و منافع اقتصادی عمده‌ای برای طرفین در پی دارد. کشورها با بهره‌گیری از وجوه مشترک بین خود، انگیزه‌های متنوعی برای داشتن روابط اقتصادی دوجانبه با یکدیگر دارند. این موضوع منافع بسیاری را برای طرفین رابطه به دنبال دارد. کشور ایران از این موضوع مستثنا نیست و با برجسته کردن

۱. دانش‌آموخته دکتری، علوم اقتصادی، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران

وضعیت اقتصادی شرایط مساعدی داشته باشد. در دوره بحران مالی جهانی سال ۲۰۰۸، به‌رغم رکود حاکم بر اقتصاد جهانی و تأثیر منفی آن بر اغلب کشورهای حوزه خلیج فارس و به‌ویژه بازارهای مالی آن‌ها، اقتصاد قطر نه‌تنها خسارت‌های کمتری را متحمل شد، بلکه در دوره رکود، رشد سریع‌تری نسبت به بقیه کشورها داشت.

قطر بعد از بحرین، در جایگاه ۲ کوچک‌ترین و کم‌جمعیت‌ترین کشور حوزه خلیج فارس قرار دارد. جمعیت این کشور از حدود ۱ میلیون نفر در سال ۲۰۰۶، به ۲ میلیون نفر در سال ۲۰۱۱ و به نزدیک ۳ میلیون نفر در سال ۲۰۲۱ رسید. نزدیک به ۷۵ درصد جمعیت قطر، مرد و تنها ۲۵ درصد آن زن هستند. حدود ۸۵ درصد جمعیت کشور قطر را افراد بین ۱۵ تا ۶۴ سال تشکیل می‌دهند و بیش از ۹۹ درصد جمعیت آن در مناطق شهری زندگی می‌کنند. قطر در حال حاضر ثروتمندترین کشور جهان به‌ازای هر نفر است. جمعیت اندک در کنار درآمد هنگفت ناشی از صادرات نفت و گاز باعث شد تا کشوری که دهه‌ها پیش در فقر به سر می‌برد، اکنون یکی از بالاترین سطوح درآمد سرانه جهان را داشته باشد.

به لحاظ رشد اقتصادی، قطر از اوایل قرن ۲۱ تا پیش از بروز تنش با کشورهای عربی در سال ۲۰۱۷، دارای جهش اقتصادی بی‌سابقه‌ای در تولید ناخالص داخلی واقعی بود و از این منظر، به‌عنوان برجسته‌ترین اقتصاد منطقه خاورمیانه شناخته می‌شد. این نرخ در سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۱، به‌رغم شکل‌گیری بحران‌های مالی جهانی، به‌طور مستمر دورقمی بود، اما پس از آن، در سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۶، روند تقریباً کاهشی به خود گرفت و در سال ۲۰۱۷، به دنبال بروز تنش با کشورهای

می‌آید. از سوی دیگر، قطر یکی از ثروتمندترین اقتصادها بر اساس تولید ناخالص داخلی سرانه است؛ به‌طوری‌که در رتبه‌بندی صندوق بین‌المللی پول در سال ۲۰۲۲، در میان ۱۰ کشور ثروتمند جهان قرار دارد. از این رو این فضا وجود دارد که با تقویت دیدگاه‌های مشترک بین طرفین و کم کردن تفاوت‌ها و موارد اختلاف، روابط خود را با کشور قطر گسترش داد و از ظرفیت‌های مناسب این کشور در راستای کسب منافع اقتصادی بهره بیشتری برد. لازمه این کار نیز بررسی و شناسایی متقابل جوامع، هم به لحاظ اقتصادی و هم غیراقتصادی است. در این مطالعه، برای رسیدن به شناخت بهتر از شرایط قطر، ابتدا ساختار اقتصادی و روند برخی متغیرهای کلان اقتصادی این کشور مورد بررسی قرار می‌گیرد. سپس، سه بخش عمده اقتصادی و روابط تجارت خارجی قطر با جهان ارزیابی می‌شود. در بخش بعدی، سابقه روابط اقتصادی ایران و قطر و فرصت‌های احتمالی ناشی از تعاملات اقتصادی دو کشور و چالش‌های آن، بررسی و مطرح می‌شود. در پایان نیز نتیجه‌گیری و راهکارهای پیشنهادی ارائه می‌شود.

۱- ساختار اقتصادی قطر

کشور قطر به‌عنوان دارنده رتبه ۳ ذخایر ثابت و رتبه ۲ صادرکننده گاز طبیعی جهان، در بازار انرژی بین‌المللی نقش بسیار مهمی دارد. در واقع، نفت و گاز طبیعی سنگ بنای اقتصاد قطر هستند و بیش از ۷۰ درصد از کل درآمد دولت، بیش از ۶۰ درصد از تولید ناخالص داخلی و تقریباً ۸۵ درصد از درآمدهای حاصل از صادرات این کشور را تشکیل می‌دهند. منابع طبیعی نفت و گاز باعث شده است تا این کشور از منظر

بالایی را تجربه نکند. در جدول شماره ۱، تولید ناخالص داخلی واقعی و سرانه و رشد اقتصادی واقعی تولید قطر در دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۱ ارائه شده است.

عربی و در رأس آن‌ها عربستان سعودی و امارات متحده عربی، منفی شد. در سال‌های بعد نیز شیوع ویروس کرونا باعث شد که کشور قطر رشد اقتصادی واقعی

جدول ۱- تولید ناخالص داخلی واقعی و سرانه و رشد اقتصادی واقعی تولید قطر در دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۱

متوسط	۲۰۲۰	۲۰۱۹	۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱	متغیر
۱۶۳/۸۸	۱۶۱/۴۲	۱۶۷/۵۱	۱۶۶/۲۳	۱۶۴/۲۰	۱۶۶/۶۹	۱۶۱/۷۴	۱۵۴/۴۰	۱۴۶/۵۸	۱۳۸/۸۶	۱۳۲/۵۹	تولید ناخالص داخلی واقعی (به قیمت ثابت سال ۲۰۱۵) (میلیارد دلار)
۶۱۲۷۶	۵۰۱۲۴	۶۲۰۸۸	۶۵۹۰۸	۵۹۱۲۵	۵۷۱۶۳	۶۳۰۳۹	۸۳۸۵۸	۸۵۰۵۱	۸۵۰۷۶	۸۲۴۱۰	تولید ناخالص داخلی سرانه (دلار)
۱/۵۲	-۳/۶۴	۷/۷۴	۱/۲۳	-۱/۵۰	۳/۰۶	۴/۷۵	۵/۳۳	۵/۵۶	۴/۷۳	۱۳/۳۷	رشد اقتصادی واقعی (درصد)

مأخذ: پایگاه داده‌های بانک جهانی (databank.worldbank.org).

۲۰۲۰، نرخ تورم قطر منفی شد. نرخ مشارکت نیروی کار در این کشور حدود ۸۷ درصد است. در این بین، نرخ مشارکت مردان بیش از ۹۵ درصد و زنان حدود ۵۷ درصد است. در جدول شماره ۲، اطلاعات مربوط به نرخ‌های تورم، بیکاری و مشارکت نیروی کار در قطر در دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۱ نشان داده شده است.

ارقام بسیار پایین و اندک مربوط به نرخ‌های بیکاری و تورم در این کشور نشان می‌دهد که این متغیرها در ۲ دهه گذشته شرایط تقریباً ثابتی داشته است. در ۲ دهه اخیر، نرخ بیکاری در کشور قطر همواره زیر ۱ درصد و نرخ تورم زیر ۴ درصد بوده است. در دوره همه‌گیری کرونا در سال‌های ۲۰۱۹ و

جدول ۲- نرخ‌های تورم، بیکاری و مشارکت نیروی کار در قطر در دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۱ (درصد)

متوسط	۲۰۲۱	۲۰۲۰	۲۰۱۹	۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱	متغیر
۱/۳۰	۲/۳۰	-۲/۵۴	-۰/۶۷	۰/۲۶	۰/۳۹	۲/۶۸	۱/۸۱	۳/۳۵	۳/۲۲	۲/۳۱	۱/۱۴	نرخ تورم
۰/۲۴	۰/۳۰	۰/۱۴	۰/۱۰	۰/۱۱	۰/۱۴	۰/۱۵	۰/۱۷	۰/۲۰	۰/۲۸	۰/۴۸	۰/۵۶	نرخ بیکاری
۸۷/۷۷	۸۷/۳۰	۸۷/۴۱	۸۸/۳۱	۸۸/۱۸	۸۸/۱۵	۸۸/۱۸	۸۸/۲۵	۸۷/۸۲	۸۷/۴۸	۸۷/۲۵	۸۷/۱۱	نرخ مشارکت

مأخذ: پایگاه داده‌های بانک جهانی (databank.worldbank.org).

تولید ناخالص داخلی ۲۰ درصد و سهم مصرفی بخش دولتی از تولید ناخالص داخلی حدود ۱۷ درصد است. جدول شماره ۳، سهم مخارج مصرفی نهایی کل و مخارج مصرفی بخش‌های خصوصی و دولتی را از تولید ناخالص داخلی در دوره ۲۰۲۰-۲۰۱۱ نشان می‌دهد!

سهم مخارج مصرفی از تولید ناخالص داخلی این کشور نیز در دهه اخیر رشد محسوسی داشته و از ۲۴ درصد در سال ۲۰۱۱، به بیش از ۵۰ درصد در سال ۲۰۲۰ رسیده است. در این بین، سهم مخارج مصرفی بخش خصوصی کمی بیشتر از بخش دولتی است؛ به طوری که متوسط سهم مصرف بخش خصوصی از

۱. اطلاعات مربوط به سال ۲۰۲۱ موجود نبود.

جدول ۳- سهم مخارج مصرفی نهایی کل و مخارج مصرفی بخش‌های خصوصی و دولتی در دوره ۲۰۲۰-۲۰۱۱ (درصدی از تولید ناخالص داخلی)

متوسط	۲۰۲۰	۲۰۱۹	۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱	متغیر
۲۰/۴۷	۲۶/۵۵	۲۴/۵۲	۲۳/۰۱	۲۵/۴۹	۲۵/۷۱	۲۲/۲۹	۱۵/۷۸	۱۴/۵۶	۱۳/۴۰	۱۳/۴۱	مخارج مصرفی نهایی خصوصی
۱۶/۹۱	۲۳/۵۹	۱۸/۵۲	۱۶/۲۸	۱۷/۶۱	۱۹/۵۴	۲۰/۲۳	۱۵/۴۷	۱۴/۵۶	۱۲/۲۵	۱۱/۰۴	مخارج مصرفی نهایی دولتی
۳۷/۳۸	۵۰/۱۴	۴۳/۰۴	۳۹/۲۹	۴۳/۱۰	۴۵/۲۵	۴۲/۵۲	۳۱/۲۵	۲۹/۱۲	۲۵/۶۵	۲۴/۴۵	مخارج مصرفی نهایی کل

مأخذ: پایگاه داده‌های بانک جهانی (databank.worldbank.org).

خارجی آن است؛ گرچه شواهد حاکی از کاهش نسبت تراز تجاری به تولید ناخالص داخلی قطر در این دوره است؛ به طوری که میزان آن از ۶۶ درصد در سال ۲۰۱۱، به ۲۴ درصد در سال ۲۰۲۱ رسیده است. جدول شماره ۴، میزان صادرات و واردات کالاها و خدمات و نیز تراز تجاری قطر را به صورت درصدی از تولید ناخالص داخلی نشان می‌دهد.

بین سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱، صادرات کالاها و خدمات قطر همواره بیش از واردات بوده است. به عبارت دیگر، تراز تجاری قطر در دوره یادشده مثبت و به طور متوسط حدود ۲۵ درصد تولید ناخالص داخلی بوده است. با توجه به وابستگی شدید این کشور به منابع عظیم گاز و نفت، می‌توان گفت که مثبت بودن تراز تجاری این کشور ناشی از سهم بالای صادرات انرژی از کل تجارت

جدول ۴- صادرات، واردات و تراز تجاری قطر در دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۱ (درصدی از تولید ناخالص داخلی)

متغیر	۲۰۲۱	۲۰۲۰	۲۰۱۹	۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱
صادرات	۶۳/۱۰	۶۳/۳۰	۵۴/۵۶	۵۷/۹۶	۶۰/۹۱	۵۷/۸۱	۵۳/۳۱	۶۰/۸۹	۶۸/۶۶	۷۱/۰۳	۷۳/۵۶
واردات	۳۶/۹۰	۳۶/۷۰	۴۵/۴۴	۴۲/۰۴	۳۹/۰۹	۴۲/۱۹	۴۶/۶۹	۳۹/۱۱	۳۱/۳۴	۲۸/۹۷	۲۶/۶۸
تراز تجاری	۲۵/۶۱	۲۴/۶۹	-۸/۲۲	۱۴/۳۷	۲۰/۰۴	۱۴/۲۸	-۵/۹۴	۲۰/۴۱	۳۶/۹۶	۴۳/۰۵	۴۷/۲۰

مأخذ: پایگاه داده‌های بانک جهانی (databank.worldbank.org).

در جدول شماره ۵، سهم ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی قطر از کل ارزش افزوده این کشور در دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۱ ارائه شده است. این جدول نشان می‌دهد که در دوره مورد نظر، ارزش افزوده بخش صنعت و معدن به مرور زمان کاهش و در مقابل، ارزش افزوده بخش خدمات افزایش یافته است.

در نمودار شماره ۱ نیز متوسط سهم بخش‌های صنعت و معدن، خدمات و کشاورزی از کل ارزش افزوده ایجادشده در اقتصاد قطر در دوره

۱-۱- بخش‌های اقتصادی قطر

اقتصاد کشور قطر از مجموع سه بخش کشاورزی، خدمات و صنعت و معدن تشکیل شده است که هر یک با سهم‌های متغیر و متفاوت در شکل‌گیری اقتصاد آن ایفای نقش می‌کنند؛ گرچه با توجه به موقعیت جغرافیایی سرزمین قطر، بخش کشاورزی شرایط چندانی مناسبی برای فعالیت در این کشور ندارد و به طور متوسط، تنها کمتر از ۰/۲ درصد از ارزش افزوده کل در اقتصاد قطر را تشکیل داده است.

گاز) با متوسط ۵۶ درصد بوده است. بعد از آن، بخش خدمات به طور متوسط با حدود ۴۳ درصد از کل ارزش افزوده ایجادشده، دومین بخش مهم اقتصاد قطر در دوره یادشده بوده است.

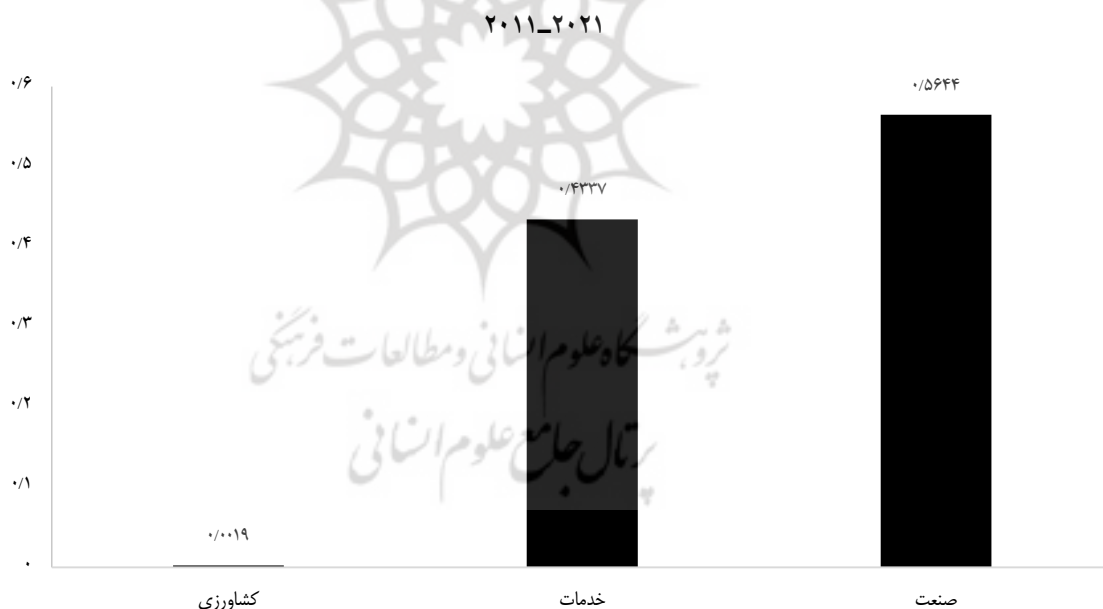
۲۰۲۱-۲۰۱۱ نشان داده شده است. همان‌طور که در این نمودار مشاهده می‌شود، بیشترین ارزش افزوده خلق‌شده در این کشور در ۱۱ سال گذشته، مربوط به بخش صنعت و معدن (و به‌طور خاص بخش نفت و

جدول ۵- سهم ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی قطر از کل ارزش افزوده این کشور در سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۲۱ (درصد)

متغیر	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	۲۰۲۰	۲۰۲۱	متوسط
ارزش افزوده صنعت	۶۱/۳۹	۶۰/۰۸	۵۸/۱۹	۵۶/۴۵	۵۵/۴۱	۵۵/۸۸	۵۵/۷۳	۵۵/۴۸	۵۴/۳۴	۵۴/۲۸	۵۳/۶۸	۵۶/۴۴
ارزش افزوده خدمات	۳۸/۴۸	۳۹/۷۸	۴۱/۶۸	۴۳/۴۰	۴۴/۴۴	۴۳/۹۶	۴۴/۰۷	۴۴/۲۹	۴۵/۵۲	۴۵/۴۳	۴۶/۰۳	۴۳/۳۷
ارزش افزوده کشاورزی	۰/۱۲۹	۰/۱۲۹	۰/۱۲۹	۰/۱۵۲	۰/۱۵۶	۰/۱۶۴	۰/۲۰۰	۰/۲۲۹	۰/۲۳۳	۰/۲۸۶	۰/۲۸۲	۰/۱۹۰

مأخذ: پایگاه داده‌های بانک جهانی (databank.worldbank.org).

نمودار ۱- متوسط نسبت ارزش افزوده بخش‌های صنعت، خدمات و کشاورزی از کل ارزش افزوده قطر در دوره

مأخذ: پایگاه داده‌های بانک جهانی (databank.worldbank.org).

دهه گذشته، بخش نخست اقتصاد کشور قطر به شمار می‌رود. با وجود این، ارزش افزوده این بخش در دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۱ در حال کاهش بوده است.

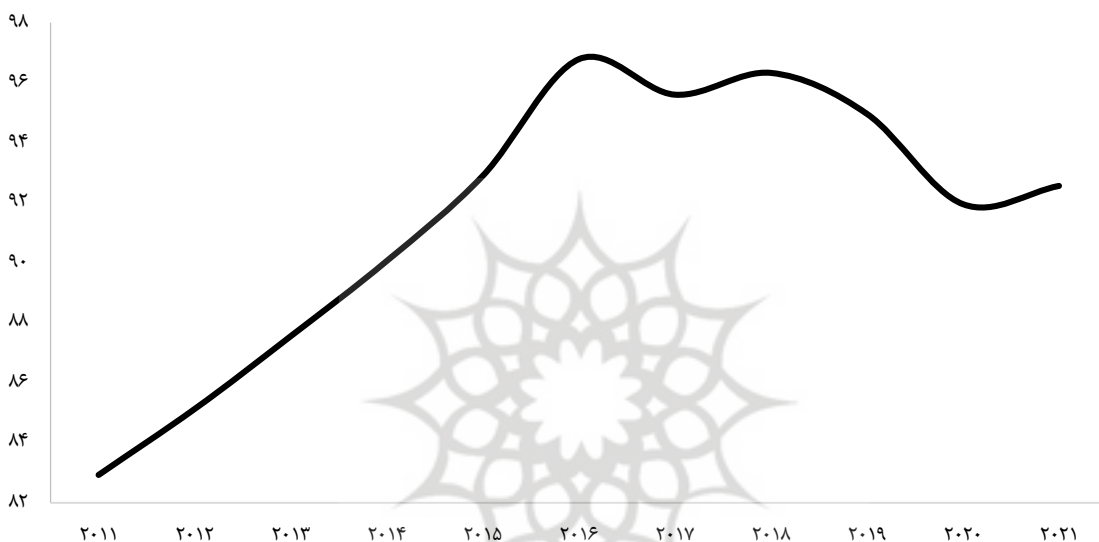
۱-۱-۱- بخش صنعت و معدن قطر

بخش صنعت و معدن با متوسط سهم حدود ۵۶ درصد از کل ارزش افزوده ایجادشده در اقتصاد قطر و ۶۰ درصد از جمعیت شاغل این کشور در

است. شاید بتوان گفت که تنش ایجاد شده بین کشورهای عربی با قطر از سال ۲۰۱۷ و پس از آن، شیوع ویروس کرونا از دلایل مهم تغییر روند ارزش افزوده بخش صنعت و معدن قطر و نیز کاهش سهم آن از کل ارزش افزوده بوده است.

نمودار شماره ۲، روند ارزش افزوده بخش صنعت و معدن قطر را در دوره ۲۰۱۱-۲۰۲۱ نشان می دهد. همان طور که مشاهده می شود، ارزش افزوده بخش صنعت و معدن این کشور تا سال ۲۰۱۷، صعودی بوده، اما پس از آن، روند نزولی نوسانی به خود گرفته

نمودار ۲- روند ارزش افزوده بخش صنعت و معدن قطر در دوره ۲۰۱۱-۲۰۲۱ (میلیارد دلار)

مأخذ: پایگاه داده های بانک جهانی (databank.worldbank.org).

کشوری غرق در فقر بود، اما آغاز اکتشاف میادین نفت و گاز در این کشور در سال ۱۹۳۹، وضعیت اقتصادی قطر را به مرور دچار تغییرات شگرفی کرد؛ به طوری که در سال ۱۹۷۳، تولید و درآمد نفتی این کشور به طور روزافزونی افزایش یافت و قطر را از رده فقیرترین کشورهای جهان خارج و به یکی از بالاترین درآمدهای سرانه در جهان بدل کرد. اقتصاد قطر از سال های ۱۹۸۲ تا ۱۹۸۹ در رکود بود. سهمیه بندی های اوپک در تولید نفت خام، کاهش قیمت نفت و چشم انداز کلی نه چندان امیدبخش در بازارهای بین المللی باعث کاهش

این بخش از اقتصاد قطر مشتمل بر ۴ زیرگروه عمده معدن، تولیدات کارخانه ای، ساخت و ساز و تولید آب شیرین است. گاز طبیعی مایع، آمونیاک، محصولات تصفیه شده نفتی، کود شیمیایی، سیمان، ذوب آهن، فولاد و محصولات پتروشیمی عمده ترین محصولات صنعتی قطر هستند. در این بین، صنعت پتروشیمی که فراورده های شیمیایی را از نفت و گاز تولید می کند، عمده ترین سهم را در اقتصاد قطر دارد و زیرگروه اصلی بخش صنعت و معدن این کشور به شمار می رود.

اهمیت صنعت پتروشیمی در اقتصاد قطر تا این اندازه است که پیش از ظهور این صنعت، قطر

طبیعی در سطح جهان است. روند افزایشی حجم تولید و شکاف تأمل برانگیز آن با مصرف داخلی گاز طبیعی قطر باعث شده است که این کشور از سال ۲۰۰۶، به یکی از بزرگ‌ترین صادرکنندگان گاز طبیعی به‌ویژه گاز طبیعی مایع^۲ در جهان تبدیل شود؛ به‌گونه‌ای که در سال ۲۰۲۰، حدود ۱۲ درصد از گاز طبیعی مایع عرضه‌شده در بازارهای جهانی مربوط به این کشور بوده است. قطر در فناوری تبدیل گاز طبیعی به فراورده‌های نفتی نیز پیشرو بوده و به یکی از برجسته‌ترین مراکز فناوری تبدیل گاز طبیعی به فراورده‌های نفتی در جهان تبدیل شده است. روند افزایشی تولید گاز طبیعی قطر، بستر توسعه تولید میعانات گازی مانند میعانات گازی سبک، فراورده‌های حاصل از گاز طبیعی و دیگر میعانات نفتی را که محصولات جانبی تولید گاز طبیعی و دارای ارزش افزوده بالاتری (نسبت به خود گاز طبیعی) هستند، فراهم آورده است.

افزون بر ذخایر عمده گاز طبیعی، قطر دارای منابع نفت خام نیز هست که البته سهم چندان زیادی از کل ذخایر اثبات‌شده را در قیاس با همسایگان خود مانند عربستان و ایران ندارد. ذخایر اثبات‌شده نفت خام قطر به ترتیب حدود ۱/۶ و ۲/۶ درصد از کل ذخایر نفت خام اثبات‌شده جهان و خاورمیانه است و از این منظر، دارای رتبه ۱۳ در جهان و ۷ در خاورمیانه است. با وجود این، از لحاظ تولید سرانه نفت، قطر بعد از کویت رتبه ۲ در سطح جهان را دارد. از آنجاکه بخش زیادی از انرژی مورد نیاز بازارهای داخلی قطر

درآمدهای نفتی شد و فضای رکودی در کسب‌وکارهای داخلی نیز سبب شد که بسیاری از شرکت‌ها، کارکنان خارجی خود را اخراج کنند، اما با بهبود شرایط اقتصادی در دهه ۱۹۹۰، جمعیت مهاجران به قطر به‌ویژه از مصر و جنوب آسیا، دوباره رشد یافت. اقتصاد این کشور در سال ۱۹۹۱، با تکمیل فاز اول ۱/۵ میلیارد دلاری توسعه گاز میدان شمالی تقویت شد.

ذخایر بزرگ گاز طبیعی در سواحل شمال شرقی قطر واقع شده است. این میداین گازی فراساحلی ممکن است دارای ذخایر عمده نفت و میعانات نیز باشند. برای مثال، شرکت دولتی قطرپترولوم^۱، ۲ میدان نفتی دریایی را در دهه ۱۹۶۰ کشف کرد. در آن زمان تولید بسیار گران بود، اما توسعه فناوری سبب تولید در بیش از ۳۰ سال بعد شد.

ایالات متحده تأمین‌کننده اصلی تجهیزات برای صنعت نفت و گاز قطر است و شرکت‌های آمریکایی نقش مهمی در توسعه گاز میدان شمالی ایفا می‌کنند. امروزه قطر یکی از کشورهای مهم دارنده، تولیدکننده و صادرکننده منابع سوخت در منطقه خاورمیانه و نیز جهان به شمار می‌رود. ذخایر اثبات‌شده گاز طبیعی قطر به ترتیب معادل ۱۳ و ۷ درصد کل ذخایر اثبات‌شده گاز طبیعی در جهان و خاورمیانه است. این کشور بعد از ایران، دارای رتبه ۲ ذخایر ثابت گاز طبیعی در خاورمیانه و رتبه ۳ در جهان پس از روسیه و ایران است. همچنین، قطر بعد از آمریکا و روسیه در رتبه ۳ تولیدکننده بزرگ گاز

2. LNG

1. QatarEnergy

رسیده و اختلاف آن با بخش صنعت کمتر شده است. در نمودار شماره ۳، روند ارزش افزوده بخش خدمات قطر در دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۱ ارائه شده است.

بخش خدمات قطر افزون بر داشتن نقش فعال در بازار داخلی این کشور، سهم مهمی در بخش خدمات صادراتی این کشور نیز دارد. در دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۱، به طور متوسط حدود ۱۶ درصد از کل صادرات قطر مربوط به صادرات خدمات بوده است. در این بین، خدمات حمل و نقل، مسافرتی، بیمه و مالی عمده ترین زیرگروه های فعال بخش خدمات صادراتی قطر هستند که در مجموع، حدود ۸۶ درصد از کل صادرات خدمات قطر را در دوره یاد شده تشکیل داده اند.

از طریق گاز طبیعی پاسخ داده می شود، این امکان وجود دارد که تقریباً تمام تولیدات نفتی کشور قطر مشتمل بر نفت خام و پالایش شده به بازارهای جهانی عرضه شود.

۲-۱-۱- بخش خدمات قطر

در دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۱، بخش خدمات به طور متوسط حدود ۴۳ درصد از ارزش افزوده کل در اقتصاد قطر را تشکیل داده و دومین بخش اقتصادی این کشور بوده است. بخش خدمات افزون بر ایجاد ارزش افزوده، در ایجاد فرصت های شغلی نیز نقش برجسته ای دارد. سهم ارزش افزوده بخش خدمات قطر در دوره یاد شده روند افزایشی داشته و از حدود ۳۸ درصد در سال ۲۰۱۱، به ۴۶ درصد در سال ۲۰۲۱

نمودار ۳- روند ارزش افزوده بخش خدمات قطر در دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۱ (میلیارد دلار)

مأخذ: پایگاه داده های بانک جهانی (databank.worldbank.org).

مساعدی برای فعالیت ندارد؛ به طوری که فقط محدوده ناچیزی از زمین های ساحلی این کشور برای فعالیت های کشاورزی قابل استفاده است و تنها تعداد

۳-۱-۱- بخش کشاورزی قطر

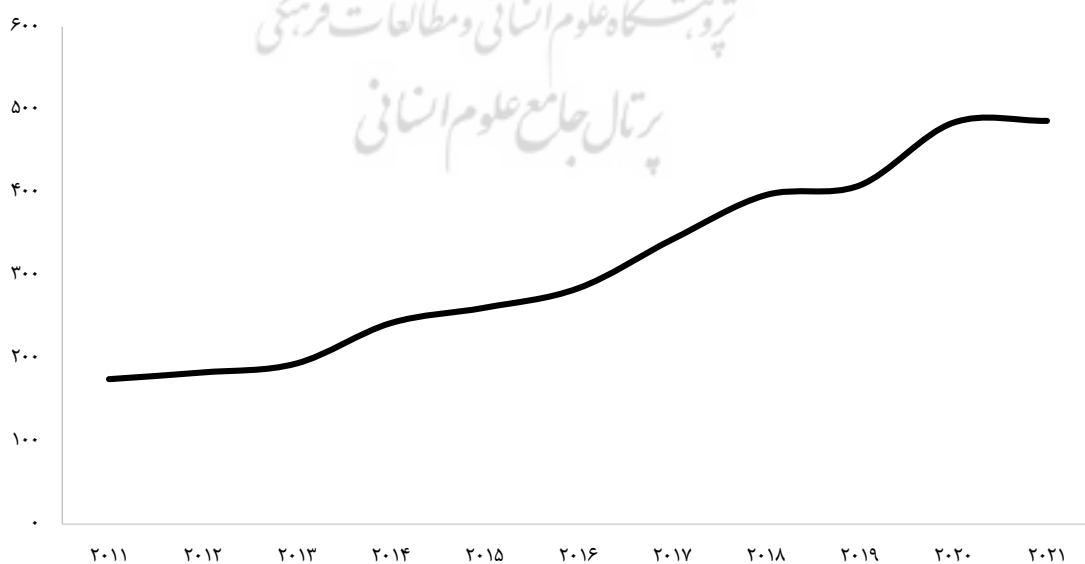
با توجه به موقعیت جغرافیایی خشک و بیابانی قطر، بخش کشاورزی در این کشور شرایط چندان

می‌شود. سهم بخش کشاورزی قطر از کل ارزش افزوده در اقتصاد این کشور بسیار ناچیز بوده است و به نظر می‌رسد این وضعیت ادامه داشته باشد. این کشور برای تأمین مواد غذایی و محصولات کشاورزی مورد تقاضای بازار داخلی خود به واردات وابسته است. این موضوع ازجمله فرصت‌ها و زمینه‌های همکاری تجاری با کشور قطر به شمار می‌رود؛ به‌خصوص اینکه، قطر کشوری با نرخ شهرنشینی بالاست و بیش از ۹۹ درصد جمعیت آن در مناطق شهری زندگی می‌کنند. به همین علت، قطر برای تغذیه جمعیت نزدیک به ۳ میلیون نفری خود وابستگی زیادی به واردات مواد غذایی دارد. ایران می‌تواند از این فرصت بهره‌بردار و برای توسعه سهم خود در بازارهای قطر، سیاست‌های لازم را برای صادرات محصولات کشاورزی و مواد غذایی فراوری‌شده به این کشور در پیش گیرد.

محدودی از گونه‌های گیاهی امکان رشد دارند. بنابراین، به‌رغم روند صعودی ارزش افزوده بخش کشاورزی قطر در سال‌های اخیر، باز هم مقدار آن بسیار ناچیز است و کمتر از ۱ درصد از کل ارزش افزوده ایجادشده در اقتصاد این کشور را تشکیل می‌دهد. در نمودار شماره ۴، روند ارزش افزوده بخش کشاورزی در دوره ۲۰۱۱-۲۰۲۱ به تصویر کشیده شده است.

با وجود سیاست‌های توسعه‌ای، پیشرفت امکانات و فناوری و اهمیت بخش کشاورزی در قطر و روند حرکتی آن در سال‌های اخیر، حداقل بودن زمینه‌ها و استعدادهای لازم و بالقوه برای بخش کشاورزی ازجمله کمبود زمین‌های قابل کشت، عرصه را برای رشد و توسعه این بخش در اقتصاد قطر تنگ کرده است. عمده‌ترین تولیدات این بخش شامل میوه، سبزی، مرغ، محصولات لبنی، گوشت گاو و ماهی

نمودار ۴- روند ارزش افزوده بخش کشاورزی قطر در دوره ۲۰۱۱-۲۰۲۱ (میلیون دلار)

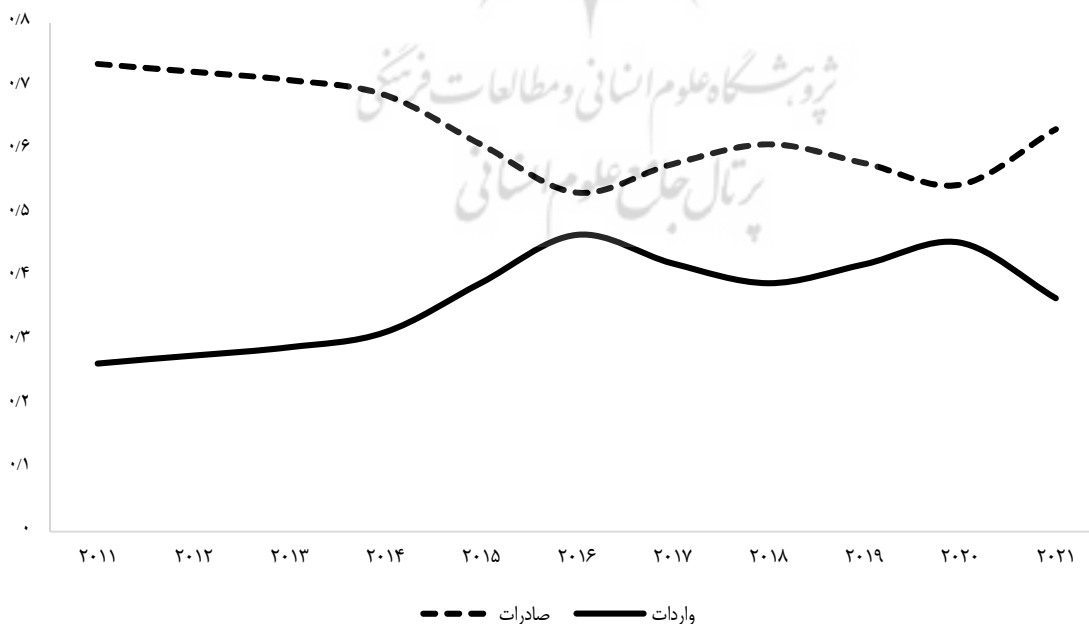
مأخذ: پایگاه داده‌های بانک جهانی (databank.worldbank.org).

۲- تجارت خارجی قطر

قطر به دلیل داشتن جمعیت اندک، دارای تراز تجاری مثبت است و واردات کالاها و خدمات از کل مبادلات برون‌مرزی این کشور سهم کمتری دارد و بخش عمده مبادلات برون‌مرزی قطر، صادرات کالاها و خدمات است. در سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱، به‌طور متوسط بیش از ۶۳ درصد تجارت کالاها و خدمات این کشور مربوط به صادرات و نزدیک به ۳۷ درصد آن، واردات کالاها و خدمات بوده است. نمودار شماره ۵، روند نسبت صادرات و واردات قطر به کل تجارت این کشور را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، در سال ۲۰۱۱، بیش از ۷۰ درصد تجارت بین‌الملل قطر مربوط به صادرات کالاها و خدمات بوده، اما به‌مرور این نسبت کاهش یافته و حتی در سال‌های ۲۰۱۶ و ۲۰۲۰ به محدوده ۵۰ درصد نیز رسیده و سهم واردات افزایش یافته است.

قطر از لحاظ درآمد سرانه جزو ۱۰ کشور برتر جهان و نخستین کشور در قاره آسیاست و یکی از کم‌ترین نرخ‌های بیکاری را در دهه گذشته داشته است؛ به‌طوری‌که در سال ۲۰۲۱، پایین‌ترین نرخ بیکاری در جهان مربوط به کشور قطر با نرخ ۰/۳ درصد بود. با توجه به شرایط اقتصادی این کشور، تمایل به مصرف کالاهای باکیفیت و لوکس در جامعه بالاست. قطر دارای اقتصادی وابسته به درآمد حاصل از صادرات انرژی و مشتقات نفت و گاز است و بخش عمده درآمد کشور و دولت قطر را صادرات انرژی تشکیل می‌دهد. درحالی‌که قطر به واردات کالاهای مصرفی بسیار وابسته است، در مقابل، به‌جز انرژی، کالای دیگری برای عرضه به بازارهای بین‌المللی ندارد.

نمودار ۵- سهم صادرات و واردات کالاها و خدمات از تجارت بین‌الملل قطر در دوره ۲۰۱۱-۲۰۲۱

مأخذ: پایگاه آمارهای تجاری سازمان ملل متحد (comtrade.un.org).

بوده است. ایران با حدود ۰/۶ درصد صادرات به این کشور، رتبه ۲۹ را به خود اختصاص داده است. عمده کالاهای وارداتی قطر را تولیدات کارخانه‌ای و عمده محصولات صادراتی این کشور را فرآورده‌های پتروشیمی تشکیل می‌دهند. در جدول شماره ۶، ۵ قلم از عمده‌ترین محصولات وارداتی و صادراتی قطر در سال ۲۰۲۱ آورده شده است.

عمده‌ترین شرکای تجاری قطر، کشورهای آسیای شرقی، نوظهور و توسعه‌یافته هستند. در سال ۲۰۲۱، بیش از ۶۰ درصد صادرات این کشور به ترتیب به چین، ژاپن، هند، کره جنوبی و سنگاپور بوده است. در این سال، قطر در مجموع، از ۱۳۶ کشور اقدام به واردات کالا و خدمات کرده که بیشترین سهم مربوط به کشورهای آمریکا و چین با مجموع حدود ۳۰ درصد از کل واردات

جدول ۶- ۵ قلم عمده صادرات و واردات قطر در سال ۲۰۲۱

صادرات		واردات	
ارزش (هزار دلار)	شرح تعرفه	ارزش (هزار دلار)	شرح تعرفه
۷۳۶۰۲۹۷۸	سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آن‌ها، مواد قیری و موم‌های معدنی	۴۹۳۴۰۸۶	راکتورهای هسته‌ای، دیگ‌های بخار، ماشین‌آلات و وسایل مکانیکی
۵۳۳۸۳۸۹۹	گازهای نفتی و دیگر هیدروکربن‌های گازی	۲۶۶۲۹۷۶	ماشین‌آلات و تجهیزات الکتریکی و قطعات آنها، ضبط‌کننده‌ها و تکثیرکننده‌های تصویر و صدا، تلویزیون، قطعات و لوازم جانبی
۱۲۶۴۶۷۰۱	کالاهای طبقه‌بندی‌نشده	۱۹۰۷۳۵۲	وسایل نقلیه غیر از وسایل نورد راه آهن یا تراموا و قطعات و لوازم جانبی آن
۱۲۳۵۷۴۱۵	روغن‌های نفتی و حاصل از مواد معدنی قیری خام	۱۷۸۴۶۵۴	توربوجت، توربوپروانه و دیگر توربین‌های گازی
۷۸۵۸۷۶۸	روغن‌های نفتی و حاصل از مواد معدنی قیری غیرخام	۱۳۴۵۳۱۶	مروارید طبیعی و پرورشی، سنگ‌های قیمتی و نیمه‌قیمتی، فلزات گران‌بها، فلزات روکش شده با فلزات گران‌بها و اشیاء از آن‌ها، جواهرات بدلی و سکه

مأخذ: پایگاه آمارهای تجاری سازمان ملل متحد (comtrade.un.org).

آبی خود را به روی این کشور بست. این موضوع در تعاملات اقتصادی قطر با امارات متحده عربی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین شرکای تجاری این کشور در بخش واردات، به‌ویژه واردات مواد غذایی، نمایان و منجر به کاهش محسوس سهم واردات قطر از کشورهای عربی به‌ویژه امارات شد. چنین موضوعاتی می‌تواند فرصتی هرچند کوتاه‌مدت برای بسط روابط اقتصادی ایران و قطر و استفاده از ظرفیت‌های این کشور ایجاد کند.

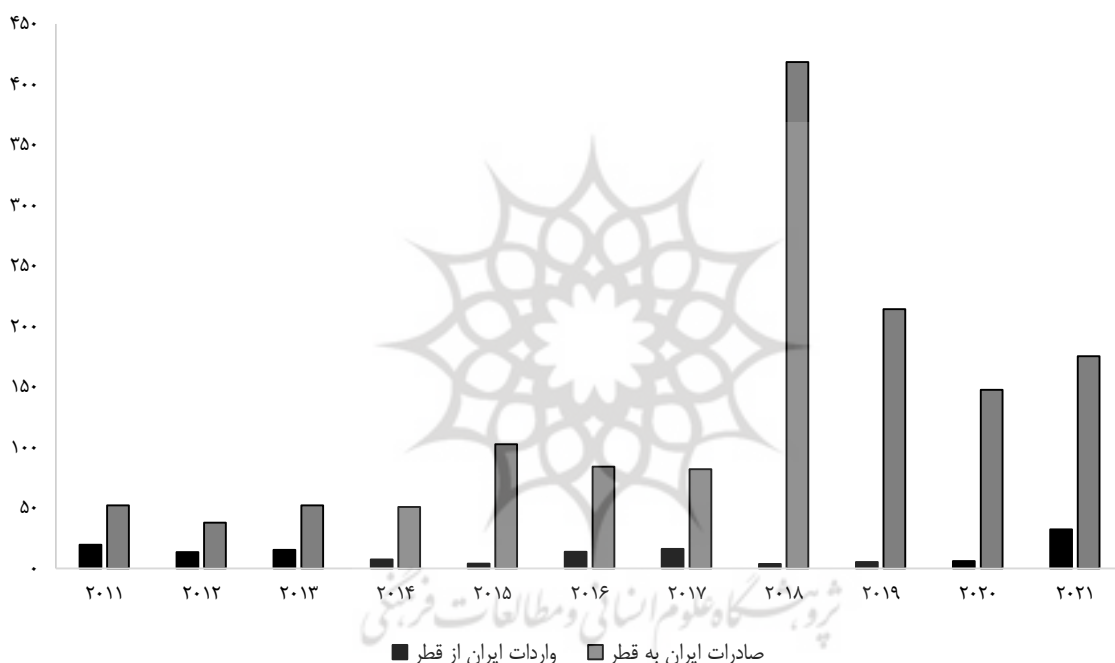
یکی از مهم‌ترین طرف‌های تجاری قطر در خاورمیانه، کشور امارات متحده عربی است؛ به‌طوری‌که در سال ۲۰۲۱، مقصد حدود ۴ درصد از کل صادرات قطر بود و از این حیث، رتبه ۶ را در بین کشورهای طرف صادرات قطر داشت. این موضوع در حالی است که در سال‌های اخیر، برای مدتی امارات در کنار تعدادی از کشورهای عربی، با تشدید تقابل‌های سیاسی و درنهایت، قطع ناگهانی تعاملات سیاسی با قطر، مرزهای

۳- روابط اقتصادی ایران و قطر

است. در نمودار شماره ۶، روند مبادلات برون‌مرزی ایران و قطر در سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۲۱ نشان داده شده است. همان‌طور که در این نمودار مشخص است، ارزش صادرات قطر به ایران بسیار کمتر از واردات این کشور از ایران بوده و بنابراین، تراز تجاری آن در مبادلات با ایران در این سال‌ها منفی بوده است.

قطر از جمله کشورهای همسایه جنوبی ایران است که از برخی جنبه‌ها، ساختار اقتصادی مشابهی با کشورمان دارد؛ به‌ویژه که هر دو همسایه دارای اقتصاد متکی به منابع عظیم انرژی هستند. به همین علت، فرصت بازرسی برای مبادلات برون‌مرزی بین دو کشور وجود نداشته

نمودار ۶- روند مبادلات برون‌مرزی ایران و قطر در سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۲۱ (میلیون دلار)

مأخذ: پایگاه آمارهای تجاری سازمان ملل متحد (comtrade.un.org).

برای اطلاع از جزئیات بیشتر درباره روند تبادلات غیرنفتی ایران با قطر، روند ارزش هر واحد صادرات غیرنفتی و واردات ایران به یا از قطر در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ بررسی و نتیجه آن، در جدول شماره ۷ نشان داده شده است. بر اساس این جدول، اختلاف زیادی میان ارزش دلاری هر تن کالاهای صادراتی غیرنفتی ایران به قطر و واردات ایران از کشور قطر در سال‌های یادشده وجود دارد.

از آنجاکه هر دو کشور دارای منابع عظیم انرژی هستند، عمده مبادلات بین این دو کشور در حوزه غیرنفتی است. بنا بر داده‌های گمرک جمهوری اسلامی ایران، هم در کل مبادلات و هم در مبادلات غیرنفتی، تراز تجاری ایران با قطر مثبت و صادرات ایران به قطر غالب بر ارزش دلاری واردات ایران از این کشور است. با بررسی بیشتر می‌توان تصویر دقیق‌تری از مبادلات دو کشور نشان داد.

جدول ۷- روند ارزش دلاری هر تن صادرات غیرنفتی و واردات ایران به یا از قطر در سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۱

(میلیون دلار)

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰
صادرات غیرنفتی ایران به قطر	۷۶	۱۳۵	۹۷	۹۰	۱۶۵	۱۰۳	۲۴۱	۲۳۰	۲۳۴	۱۶۷	۱۳۳
واردات ایران از قطر	۷	۲۲	۱۸	۱۹	۱/۸	۴/۵	۲۴	۱۸	۱۳	۸/۱	۹/۶
نسبت صادرات غیرنفتی به واردات	۱۰/۸۶	۶/۱۴	۵/۳۹	۴/۷۴	۹۱/۶۷	۲۲/۸۹	۱۰/۰۴	۱۲/۷۸	۱۸	۲۰/۶۲	۱۳/۸۵

مأخذ: تارنمای گمرک جمهوری اسلامی ایران (irica.ir).

غیرنفتی ایران به قطر بسیار بیشتر از کالاهای وارداتی از طرف تجاری مقابل بوده، اما ارزش هر تن واردات ایران از قطر تقریباً ۳۴ برابر صادرات غیرنفتی ایران به این کشور است. علت این موضوع را می‌توان در نوع کالاها با نسبت ارزش افزوده آنها جست. همان‌طور که از جدول شماره ۸ استنباط می‌شود، ۵ قلم عمده کالاهای وارداتی ایران از قطر، تولیدات کارخانه‌ای با ارزش افزوده بالا هستند و در مقابل، ۵ قلم عمده کالاهای صادراتی غیرنفتی ما به این کشور، محصولات خام با ارزش افزوده پایین‌تر هستند.

برای ارائه تصویری بهتر از تبادلات غیرنفتی ایران و قطر، در جدول شماره ۸، ارزش دلاری ۵ قلم عمده صادرات و واردات غیرنفتی ایران به یا از قطر در سال ۱۴۰۰ و نسبت آنها به کل صادرات و واردات غیرنفتی ایران به یا از این کشور نشان داده شده است. بنا بر داده‌های گمرک جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۴۰۰، کشورمان حدود ۵۳۰ قلم کالای غیرنفتی با ارزش متوسط هر تن ۱۱۳ دلار به قطر صادر و ۱۱۵ نوع کالا با ارزش متوسط هر تن ۳۸۱۷ دلار از این کشور وارد کرده است. تنوع کالاهای صادراتی

جدول ۸- ارزش دلاری ۵ قلم عمده صادرات و واردات غیرنفتی ایران به یا از قطر در سال ۱۴۰۰

صادرات غیرنفتی ایران به قطر			واردات ایران از قطر		
ارزش (هزار دلار)	وزن (تن)	شرح تعرفه	ارزش (هزار دلار)	وزن (تن)	شرح تعرفه
۱۷۱۷۷۳۳۹	۳۴۳۶۳۳۳	گوجه‌فرنگی گلخانه‌ای تازه یا منجمد	۲۲۹۸۰۰۸	۱۴۳۳۲۴۴	خمیر چوب شیمیایی آماده‌شده با سود یا با سولفات غیر از خمیرها از درجه حل‌شونده و نیمه سفیدشده تیره کاج
۹۸۴۴۴۶۲	۱۵۲۱۲۸۲۹	میله‌های گرم از آهن یا فولاد غیرممزوج با مقطع دایره به قطر کمتر از ۱۴ میلی‌متر به صورت طومار	۱۱۵۱۰۴۲	۲۳۳۱۰۰	بیل‌های مکانیکی نو با قابلیت چرخش ۳۶۰ درجه و قدرت بیش از ۲۰۰ اسب بخار
۵۹۸۹۲۵۹	۲۹۸۹۷۲۴۶	هندوانه تازه	۱۰۰۲۱۰۶۴	۹۴۹۶۰	شترها و گونه‌های شتر مولد نژاد خالص
۳۹۹۹۹۱۳	۱۴۱۵۷۱۳۰	قیر	۸۹۴۹۴۰	۲۱۵۲	اجزا و قطعات موتورهای وسایل نقلیه هوایی
۳۶۶۶۲۲۰	۴۸۹۵۰۷۰	میله‌های گرم نوردشده از آهن یا فولاد غیرممزوج به صورت کلاف با قطر کمتر از ۹ میلی‌متر (مفتول فولادی ۵/۵ میلی‌متر پرکربن)	۸۴۹۴۰۲	۵۸۳	اجزا و قطعات قوه‌ها و باطری‌ها

مأخذ: تارنمای گمرک جمهوری اسلامی ایران (irica.ir).

۴- فرصت‌های بسط روابط اقتصادی ایران و قطر

ایران و قطر کشورهای همسایه و دارای وجوه مشترک دینی هستند. تاریخ روابط آن‌ها گویای این مسئله است که از سال‌های پایانی قرن ۲۰ تاکنون، دو کشور اغلب کوشیده‌اند تا روابط اقتصادی و دیپلماسی خود با یکدیگر را حفظ کنند و توسعه دهند. حتی می‌توان گفت که عملکرد تقریباً دوستانه قطر با ایران یکی از دلایل بروز چالش در روابط بین این کشور با عربستان سعودی و برخی دیگر از کشورهای عربی بوده است که منجر به قطع تعاملات سیاسی این کشورها با قطر، ایجاد محدودیت تجاری و بسته شدن مرزهای آن‌ها به روی قطر برای ارتباط با جهان شد. منافع اقتصادی از جمله مؤلفه‌هایی است که می‌تواند تقویت‌کننده انگیزه هر دو کشور ایران و قطر برای افزایش تعاملات با یکدیگر باشد. با توجه به ساختارها و ظرفیت‌های اقتصادی طرفین، در ادامه این بخش، به برخی فرصت‌ها و زمینه‌های همکاری‌های بالقوه اقتصادی دو جانبه ایران و قطر پرداخته می‌شود.

• توسعه صادرات غیرنفتی به قطر

اقتصاد کشور قطر بسیار وابسته به ذخایر انرژی است و به دلیل شرایط نامناسب برای کشاورزی و نیز وابستگی بالا به منابع انرژی، دارای صنایع فعال شایان توجهی در زمینه‌های غیر از فراورده‌های نفت و گاز نیست. به همین علت، این کشور ثروتمند به دلیل درآمدهای کلان ارزی به دست آمده از صادرات انرژی و نیز جمعیت پایین، همواره دارای تراز تجاری مثبت با درآمد سرانه بالا و نرخ‌های بیکاری و تورم پایین

بوده، اما برای تأمین بخش مهمی از نیازهای داخلی خود، به بازارهای خارجی و واردات وابسته است. رآکتورهای هسته‌ای، ماشین‌آلات و وسایل مکانیکی، تجهیزات و قطعات الکتریکی و الکترونیکی و قطعات و لوازم جانبی وسایل نقلیه عمده‌ترین محصولات وارداتی قطر هستند. این در حالی است که خود کشور ایران نیز اغلب واردکننده چنین محصولاتی است و به‌خودی‌خود توان صادراتی برای تأمین این نیازهای کشور قطر را ندارد. مواد غذایی و مواد شیمیایی نیز از کالاهای مهم وارداتی قطر هستند که ایران در تولید برخی از آن‌ها توانمند است.

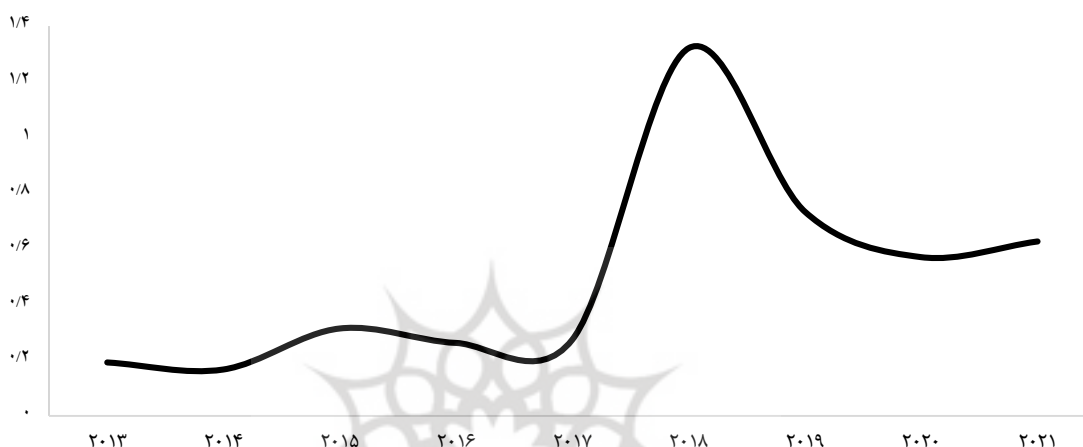
نزدیکی جغرافیایی و تشابهات دینی می‌تواند ایران را به یکی از اولویت‌های تجاری قطر در مقایسه با دیگر رقبا بدل کند. با توجه به نزدیکی کشور قطر به ایران، فعالان اقتصادی داخلی می‌توانند از ۳ بندر مهم کشور یعنی بندرعباس، بندر لنگه و بوشهر با زمانی کمتر از ۱۲ ساعت راه آبی، کالاها را به این کشور صادر کنند. شواهد آماری نشان می‌دهد که تعاملات غیرنفتی ایران با کشور قطر همچنان اندک است و ظرفیت رشد آن وجود دارد. نمودار شماره ۷، سهم واردات ایران از کل واردات قطر را در سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۱ نشان می‌دهد. در این دوره سهم واردات قطر از ایران به‌غیر از سال ۲۰۱۸، همواره زیر ۱ درصد بوده است. تنش ایجاد شده بین قطر و کشورهای عربی از جمله عربستان سعودی و امارات و تحریم اتخاذ شده از سوی آن‌ها در سال ۲۰۱۷، فرصتی دوچندان را برای ایران و دیگر شرکای

۱. اطلاعات مربوط به سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲ موجود نبود.

سال ۲۰۱۸ بود، اما این رابطه پایدار نماند و سهم واردات قطر از ایران در سال‌های بعد دوباره کاهش یافت که البته شاید شیوع ویروس کرونا در این کاهش بی‌تأثیر نبوده باشد.

تجاری قطر در راستای استفاده از مزیت‌های نسبی، حضور در بازارهای این کشور و تأمین نیازهای داخلی آن برای بسیاری از محصولات فراهم کرد که نتیجه آن برای ایران افزایش سهم واردات قطر در

نمودار ۷- سهم واردات قطر از ایران در سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۲۱ (درصد)

مأخذ: پایگاه آمارهای تجاری سازمان ملل متحد (comtrade.un.org).

• همکاری در حوزه کشاورزی

که ایران در تولید بسیاری از مواد غذایی و محصولات کشاورزی توانا و از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان در سطح جهان است. بنابراین، از ظرفیت بالایی برای تأمین بخش عمده‌ای از نیازهای داخلی قطر به اقلام کشاورزی و غذایی برخوردار است.

افزون بر توسعه صادرات محصولات کشاورزی، کشت فراسرزمینی قطر در ایران می‌تواند راهکار دیگری برای توسعه تعاملات بخش کشاورزی بین دو کشور باشد؛ البته باید در این باره به مسائلی مانند وضعیت بحرانی آب کشور نیز توجه ویژه‌ای داشت. ایران این ظرفیت را دارد که با کشت فراسرزمینی با برخی شرکای تجاری خود (مانند روسیه که یکی از پهناورترین کشورهای جهان و دارای زمین‌های کشاورزی زیاد یا قزاقستان که در همسایگی ایران است) پاسخ‌گوی نیاز

همان‌طور که ذکر شد، با توجه به شرایط نامطلوب جغرافیایی (اعم از نبود آب کافی و شرایط نامساعد اقلیمی) فرصت چندان مساعدی برای رشد و توسعه بخش کشاورزی قطر وجود ندارد و بخش کشاورزی کمتر از ۱ درصد از ارزش افزوده این کشور را در اختیار دارد. همچنین، با توجه به محدودیت‌های تجاری ایجادشده برای قطر در سال‌های اخیر به دنبال قطع روابط برخی کشورهای همسایه با این کشور و نیز همه‌گیری کرونا، دغدغه دولت قطر برای تأمین مواد غذایی کافی و پاسخ به تقاضای داخلی، بسیار برجسته و مهم‌تر از گذشته شده است. همه عوامل یادشده نشان‌دهنده وجود فرصت‌های مناسب در این بخش از اقتصاد قطر به‌عنوان بازار هدف است؛ به‌ویژه

کشور به خصوص پس از مسائل چند سال اخیر برخی کشورهای عربی با قطر، به نظر می‌رسد فرصت‌های مناسبی برای رسیدن به توافق‌های دوجانبه بر سر سرمایه‌گذاری خارجی به‌ویژه درباره کالاهایی که در ایران با توجه به مزیت‌های کشور تولید می‌شود و تأمین‌کننده نیاز بازارهای قطر است، وجود دارد.

یکی از ابزارهای مناسب توسعه تعاملات برون‌مرزی، گسترش همکاری‌های بخش خصوصی بین کشورهاست. با محدود کردن دخالت‌های دولت‌ها و پررنگ کردن نقش بخش خصوصی، افزون‌بر بهره‌مندی از کارایی بخش خصوصی و تقویت خطوط تولیدی با رویکرد توسعه صادرات، می‌توان با کم‌رنگ کردن تضادهای سیاسی، انگیزه توسعه تعاملات اقتصادی بین ایران و قطر را افزایش داد.

نظر به اینکه ایران و قطر دارای مرزهای آبی مشترک هستند، برخی از ساکنان دو کشور بسیاری از نیازهای خود را از طریق تبادلات مستقیم با یکدیگر برآورده و کسب درآمد می‌کنند. از این رو می‌توان با ایجاد بازارهای مشترک بین‌مرزی و سرمایه‌گذاری‌های مشترک، نظام‌دهی به این تجارت و تسهیل قوانین تبادلات بین دو سرزمین، تعاملات بین دو کشور را توسعه داد و اقتصاد دو کشور را بیش‌ازپیش به هم پیوند زد.

• توسعه تعاملات گردشگری

با توجه به اینکه قطر دارای شرایط نامناسب جغرافیایی و آب‌وهوای بیابانی است، مردم این کشور با درآمد سرانه بالا از توان بسیار مناسبی برای صرف این ثروت در بخش تفریحی و گردشگری برخوردارند. در مقابل، ایران نیز سرزمینی با سابقه تاریخی و فرهنگی دیرینه، تنوع بالای

بازارهای قطر در این حوزه باشد. با نگاهی به وضعیت مبادلات ایران در بخش کشاورزی، می‌توان دریافت که کشت فراسرزمینی برای ایران از ابعاد مختلف دارای اهمیت است؛ به خصوص اینکه ایران درحالی‌که صادرکننده محصولات کشاورزی به جهان است، واردکننده این مجموعه محصولات نیز هست. حال با استفاده از ظرفیت‌های انسانی در بخش کشاورزی ایران در کشورهای دیگر مانند روسیه و قزاقستان می‌توان به منافع متعددی از جمله کاهش وابستگی به تولیدات جهانی در بخش مواد کشاورزی و غذایی و افزایش فرصت اشتغال در حوزه کشاورزی ایران نیز دست یافت. افزون‌براین، با شکل‌گیری و ترویج کشت فراسرزمینی، هم فرصتی برای توسعه تعاملات اقتصادی ایران با دیگر شرکای تجاری و هم فرصتی برای افزایش صادرات غیرنفتی به کشورهای همسایه از جمله قطر ایجاد می‌شود.

• جذب سرمایه‌های سرمایه‌گذاران قطر

درآمد سرانه بالای قطر به معنای توان بالای فعالان اقتصادی این کشور برای سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی است. در این چهارچوب، ایران یکی از مقاصد مطلوب و با توان بالای جذب برای سرمایه‌گذاران قطری است. نزدیکی جغرافیایی دو کشور، شرایط مناسب جغرافیایی برای سکونت سرمایه‌گذارها و شباهت‌ها و موارد مشترک بسیار زیاد در مسائل فرهنگی و مذهبی از جمله گزینه‌های مورد توجه و شایان برجسته کردن برای سرمایه‌گذاران قطری است تا انگیزه لازم را برای سرمایه‌گذاری در بخش‌های اقتصادی مستعد کشور ایجاد کند. با توجه به نزدیکی مواضع سیاسی دو

ورزشی آن یا برگزاری تورهای سیاحتی است. در این زمینه، مواردی مانند تسهیل روادید، تسریع و ارتقای کیفیت خدمات‌رسانی در بخش‌های مرتبط به‌خصوص بخش حمل‌ونقل و گردشگری حائز اهمیت فراوان است؛ مواردی که می‌تواند موجب تشویق و ترغیب مهمانان و نیز دیگر گردشگران از نقاط مختلف دنیا در راستای تداوم سفرهای گردشگری به ایران و افزایش منافع اقتصادی ناشی از آن باشد.

۵- چالش‌های روابط ایران و قطر

به نظر می‌رسد که یکی از چالش‌های اصلی در مناسبات اقتصادی با کشور قطر، عدم شناخت بخش خصوصی از بازار و تجار قطر باشد. در این کشور بازیگران محدود و مشخصی در حوزه تجارت وجود دارد و این‌گونه نیست که سرمایه‌گذاران خصوصی ایرانی بتوانند به راحتی با آن‌ها مشارکت و کسب‌وکار مورد نظر خود را راه‌اندازی کنند. در بسیاری از مناقصات قطر نیز اولویت اصولاً با افراد محلی این کشور است. این موضوع شرایط را برای حضور سرمایه‌گذاران ایرانی سخت می‌کند. از سوی دیگر، کشور قطر به سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی خارجی اقامت دائم نمی‌دهد و در بیشتر فعالیت‌های سرمایه‌گذاری، اجازه مالکیت بالای ۵۰ درصد به خارجیان داده نمی‌شود. حتی در صورت خرید ملک در این کشور، افرادی که تابعیت قطر را نداشته باشند، جز در مناطق آزاد، در دیگر مناطق با پرداخت کامل مبلغ هم نمی‌توانند خانه را به نام خود سند بزنند و مجبورند تنها نصف آن را به صورت رسمی به نام خود کنند و نصف بقیه ملک باید به اسم شریکی قطری باشد.

جغرافیایی و اقلیمی و جاذبه‌های گردشگری کم‌مانندی است و توان بالایی برای جذب گردشگرهای جهان به‌ویژه گردشگرهای کشورهای همسایه از جمله قطر دارد. در دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۱، به‌طور متوسط حدود ۱۹ درصد از واردات قطر و ۱۲ درصد از صادرات این کشور مربوط به مخارج گردشگری بود که نشان‌دهنده ظرفیت‌ها و تمایلات بالا برای استفاده از خدمات در این حوزه است. کشور قطر از اواخر آبان ۱۴۰۱، برای حدود یک ماه میزبان جام جهانی فوتبال به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین و محبوب‌ترین رویدادهای ورزشی در سطح جهان است که با توجه به همسایگی این کشور با ایران می‌تواند در زمینه‌های مختلف، فرصت‌های تکرارنشده برای ایران در راستای استفاده از منافع حاصل از چنین رخداد مهمی ایجاد کند؛ همچنان‌که از چند ماه پیش نیز بر اساس مذاکراتی که بین رؤسای کمیسیون‌های مشترک اقتصادی دو کشور و نیز رئیس‌جمهوری ایران و امیر قطر انجام شد، مقدمات برنامه همکاری و استفاده از ظرفیت‌های جام جهانی فوتبال برای ایران آماده شد؛ گرچه سال‌های زیادی از زمانی که کشور قطر به‌عنوان میزبان جام جهانی معرفی شد، می‌گذرد، به نظر می‌رسد بخش مهمی از زمان و فرصت‌های خاص این رویداد بزرگ از دست رفته باشد. یکی از زمینه‌هایی که می‌تواند در آستانه برگزاری جام جهانی و نیز حین آن مورد توجه قرار گیرد، مباحث گردشگری و اقامتی به‌خصوص در جزایر کیش و قشم است؛ به‌ویژه با توجه به نزدیکی شرایط آب‌وهوایی این مناطق با قطر و اینکه کشور قطر مکان گران‌قیمتی در دنیاست، جزایر کیش و قشم محل مناسبی برای اقامت مهمانان جام جهانی و استفاده از امکانات رفاهی و

این کشور را به خود اختصاص دهد. در کنار این موضوع، عواملی مانند ضعف زیرساخت‌ها، کوچک بودن بخش خصوصی، تحریم‌های بین‌المللی، تورم بالا، بی‌ثباتی در بازار ارز، هزینه‌های فزاینده تولید و قدرت رقابت‌پذیری پایین در مقایسه با دیگر شرکای تجاری قطر، چالش‌های جدی در مسیر گسترش صادرات غیرنفتی ایران به قطر است.

از منظر سیاسی، قطر یکی از معدود اعضای شورای همکاری خلیج فارس است که رابطه‌ای معتدل‌تر و دوستانه‌تر با ایران دارد. از لحاظ تاریخی نیز برای مثال، قطر تنها عضو انتخابی شورای امنیت سازمان ملل بود که در سال ۲۰۰۸، به قطعنامه ۱۹۶۹ که ایران را به سبب غنی‌سازی تحریم می‌کرد، رأی منفی داد. همچنین، این کشور در سال ۲۰۱۰، توافق‌نامه همکاری برای تقویت امنیت و علیه تروریسم با ایران امضا کرد. قطر نخستین کشور عربی بود که پیروزی ایران را در مذاکرات هسته‌ای به رئیس‌جمهوری ایران تبریک گفت و این توافق را مؤلفه‌ای برای امن‌تر کردن منطقه دانست. با نگاهی به سیاست‌های خارجی قطر، به‌رغم رفتارها و مواضع مثبت کلی این کشور در قبال ایران، برخی واگرای‌ها نیز در مواضع و رویکردهای سیاسی این کشور با ایران به‌ویژه درباره بحران‌های منطقه مشاهده می‌شود. برای مثال، می‌توان به حمایت قطر از دولت صدام در جنگ ۸ ساله تحمیلی عراق علیه ایران، رویکرد متفاوت دولت این کشور با ایران در بحران سوریه و یمن و حمایت مالی از گروه‌های معارض دولت سوریه اشاره کرد. در سال ۲۰۱۰، نخست‌وزیر قطر در نشست با وزیر خارجه ایالات متحده آمریکا در دوحه اعلام کرد که اگر ایران

در روابط بین دولت‌ها نیز در بسیاری مواقع به‌رغم تشریفات و برخوردهای ظاهری خوب سیاست‌مداران قطری با هم‌ترازهای ایرانی خود، در عمل به نظر علاقه‌چندانی برای روابط واقعی با ایران مشاهده نمی‌شود. این موضوع می‌تواند ناشی از تنش‌های موجود در روابط ایران با دیگر شرکای تجاری قطر به‌خصوص برخی از کشورهای غربی و عربی باشد.

همچنین، چالش‌های مربوط به همکاری‌های بانکی و نقل‌وانتقالات مالی و ارزی در مبادلات ایران با قطر به‌ویژه در شرایط تحریمی وجود دارد که در روابط اقتصادی بین طرفین مشکلاتی ایجاد می‌کند. از سوی دیگر، به‌رغم موقعیت جغرافیایی و همسایگی کشورها، در برخی موارد ممکن است هزینه حمل‌ونقل منجر به عدم صرفه اقتصادی شود. بنابراین، باید در تصمیمات مربوط به سرمایه‌گذاری‌ها و تجارت میان دو کشور به مسائل این‌چنینی نیز توجه شود.

یکی دیگر از چالش‌های اقتصادی روابط تجاری ایران و قطر مربوط به ظرفیت‌های تولیدی و فناورانه ایران برای رفع نیازهای بازار داخلی قطر است. بررسی‌های آماری نشان داد که عمده‌ترین محصولات وارداتی قطر مربوط به تولیدات کارخانه‌ای و با ارزش افزوده بالاست که با توجه به توان تولیدی فعلی کشور در این صنایع، امکان رقابت با تأمین‌کننده‌های بین‌المللی این محصولات برای قطر را دشوار می‌سازد؛ به‌خصوص که ایران نیز مانند قطر واردکننده بسیاری از این محصولات است. این مسئله منجر شده است که ایران با وجود مثبت بودن تراز تجاری در مبادلات با قطر، نتواند سهم چندان بالایی از واردات

از جمله عربستان و بحرین، اغلب دوستانه و دور از تنش بوده است. با توجه به این فضای مساعد مذهبی می‌توان با گسترش روابط با جمعیت شیعه و سنی و استفاده از زمینه‌هایی مانند دین یا مذهب مشابه، تمایل جامعه قطر را برای توسعه روابط دوستانه با ایران افزایش داد.

باید توجه داشت که در دنیای امروز برای اغلب کشورها، منافع اقتصادی از اولویت بالاتری نسبت به گرایش‌های سیاسی برخوردار است؛ به گونه‌ای که منافع اقتصادی حاصل از تعاملات بین کشورها توانسته است تنش‌ها و واگرایی‌های سیاسی میان آن‌ها را به‌طور زیادی کاهش دهد. لازم است سیاست‌گذاران کشور با توجه به ظرفیت‌های همکاری‌های طرفین، درصدد حفظ و توسعه روابط با قطر باشند؛ همچنان‌که قطع تعاملات سیاسی و اقتصادی برخی کشورهای عربی با قطر در سال‌های گذشته و تحت فشار قرار گرفتن این کشور برای تأمین نیازهای داخلی در آن دوره، باعث افزایش تمایل این کشور به برقراری روابط با ایران بیش از گذشته هم شده باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد راهکارها

در این مطالعه، زمینه‌ها و فرصت‌های همکاری‌های اقتصادی بین کشورهای ایران و قطر بررسی شدند. برای این کار، ساختار اقتصادی کشور قطر از ابعاد مختلف و بر اساس اطلاعات دوره ۲۰۲۱-۲۰۱۱ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. بررسی‌ها نشان داد که اقتصاد این کشور وابسته به ذخایر طبیعی است و به دلیل فعال نبودن سایر صنایع و نبود شرایط مناسب برای فعالیت‌های کشاورزی، ناگزیر به تأمین نیازهای جمعیت پایین خود از بازارهای برون‌مرزی و واردات کالاها و

تلاش‌های رسیدن به سلاح هسته‌ای را ادامه دهد، رقابت ناسالمی در منطقه به وجود می‌آید و خواستار برقراری مذاکرات مستقیم میان ایران و آمریکا شد. در سال ۲۰۱۶ نیز پس از حمله به سفارت عربستان سعودی در ایران، روابط بین ایران و قطر به سردی گرایید و قطر به‌عنوان یکی از کشورهای عربی، در حمایت از عربستان سفیر خود را از تهران فراخواند و سطح روابط با ایران را کاهش داد. به‌رغم چالش‌هایی که گاهاً به دلایل مختلف بین دو کشور ایجاد شده است، می‌توان رویکرد قطر در منطقه خاورمیانه را میانه‌رو و مواضع سیاسی آن را مستقل از سیاست‌های عربستان سعودی دانست. به نظر می‌رسد همین رویکرد قطر منجر به منزوی کردن این کشور از سوی تعدادی از کشورهای عربی و در رأس آن‌ها عربستان و قطع رابطه آن‌ها با این کشور شد.

با توجه به سوابق گذشته و فشارهای بین‌المللی به‌ویژه از سوی برخی از کشورهای عربی مخصوصاً عربستان سعودی و امارات متحده عربی و اینکه کشورها در نهایت، در روابط بین‌المللی به منافع خود توجه دارند و به آن‌ها اولویت می‌دهند، نیاز است با استفاده از ظرفیت‌های بالقوه همکاری بین ایران و قطر، درصدد کمک به حفظ اعتدال مواضع قطر از طریق توسعه گرایش این کشور به ایران در راستای منافع مشترک بود. استفاده از روابط دوستانه بین شیعیان و سنی‌ها در قطر از جمله راهکارهای مؤثر در پیشبرد این هدف است. بر اساس آمارهای رسمی سال ۲۰۲۲، بیش از ۶۵ درصد جمعیت کشور قطر مسلمان هستند که بخش عمده‌ای از آن‌ها را اهل سنت و اقلیت را شیعیان تشکیل می‌دهند. روابط این دو گروه مذهبی برخلاف برخی دیگر از کشورهای حوزه خلیج فارس

محدودیت‌های دولتی مانند تعرفه و مالیات فراهم می‌شود. همچنین، نبود تشریفات دست‌وپاگیر ارزی و اداری، تسریع در فرایندهای صادرات و واردات و جذب راحت‌تر سرمایه‌گذاری در چهارچوب این توافقات، به توسعه روابط تجاری بین دو کشور کمک شایانی می‌کند. انعقاد پیمان تجارت آزاد بین ایران و قطر گام مهمی در راستای شکل‌گیری اتحاد اقتصادی-سیاسی پایدار بین دو کشور تلقی و منجر به ارتقای تدریجی توانایی رقابتی تولیدکنندگان مستقر در طرف‌های پیمان می‌شود.

- کشت فراسرزمینی: سرمایه‌گذاری در کشت فراسرزمینی یکی از ابزارهای مهم کشورها برای فرار از بحران‌های کشت و تضمین امنیت غذایی است. با توجه به نرخ بالای شهرنشینی قطر، شرایط نامطلوب آب‌وهوایی و اقلیمی برای فعالیت‌های کشاورزی و کوچک بودن این بخش در اقتصاد قطر، آن‌ها می‌توانند از طریق دیپلماسی کشاورزی با ایران و با کمک بخش خصوصی دو کشور، برخی از محصولات مورد نیاز خود را در داخل مرزهای ایران کشت کنند. در این زمینه، امکان زراعت در نواحی جنوب ایران با استفاده از کودها و سموم مجاز قطری نیز می‌تواند مورد توجه قرار گیرد.

- افزایش صادرات غیرنفتی با ارزش افزوده بالا: مقایسه محصولات عمده صادراتی و وارداتی در مبادلات ایران و قطر نشان می‌دهد که شکاف زیادی میان متوسط ارزش دلاری هر تن واردات ایران از قطر و متوسط ارزش دلاری هر تن صادرات غیرنفتی ایران به این کشور وجود دارد. لازم است با شناسایی نیازهای بازار مقابل و توسعه توان تولیدی خود و با داشتن دیدی بلندمدت نسبت به روند تبادلات ایران و

خدمات است. قطر بالاترین درآمد سرانه را در سطح جهان دارد و یکی از ثروتمندترین کشورهای جهان به شمار می‌رود. از این رو ثروت کلانی در بازارهای مصرفی قطر نهفته و توسعه تعاملات برون‌مرزی ایران با قطر، فرصت مناسبی برای افزایش تجارت غیرنفتی کشورمان است. بنابراین، با شناسایی نیازهای داخلی این کشور می‌توان منافع اقتصادی خوبی را کسب کرد.

همچنین، نتایج بررسی تعاملات اقتصادی میان ایران و قطر نشان داد که با بهره‌مندی از مزیت‌های نسبی، نزدیکی جغرافیایی و شباهت‌های دینی و مذهبی می‌توان روابط اقتصادی برون‌مرزی دو کشور را با استفاده از فرصت‌های اقتصادی مانند توسعه صادرات غیرنفتی، همکاری در بخش کشاورزی، جذب سرمایه‌گذاران قطری و توسعه تعاملات گردشگری گسترش داد. استفاده از این فرصت‌ها به‌ویژه در شرایطی که شکافی میان روابط قطر با دیگر شرکای تجاری‌اش به‌خصوص کشورهای عربی ایجاد می‌شود، منافع بالایی برای امنیت اقتصادی کشورمان به همراه دارد. برای تحقق این موضوع نیاز است که موانع پیش روی این همکاری دوجانبه حذف شود یا به کمترین برسد. در ادامه، به برخی راهکارهای مناسب برای استفاده هرچه بیشتر از فرصت‌های موجود در روابط بین دو کشور اشاره می‌شود.

- انعقاد توافق‌نامه تجارت آزاد: انعقاد توافق‌نامه تجارت آزاد میان ایران و کشورهای همسایه از جمله قطر، با توسعه روابط بین کشورها، منافع اقتصادی، سیاسی و امنیتی زیادی را برای طرفین در پی دارد و رابطه‌ای برد-برد ایجاد می‌کند. بر اساس توافق‌نامه‌های تجارت آزاد، در مناطق توافق‌شده امکان مبادله کالاها و خدمات بین کشورها بدون

از این رو با فراهم کردن بستر حضور سرمایه‌گذاران قطر در ایران می‌توان منافع زیادی برای طرفین ایجاد کرد. در این راستا، رفع موانع کسب‌وکار از جمله بازنگری مؤثر قوانین سرمایه‌گذاری خارجی در ایران، تسهیل اخذ مجوزها و تقلیل یا حذف قوانین دست‌وپاگیر از جمله اقدام‌های مؤثر برای افزایش انگیزه حضور سرمایه‌گذاران قطری در ایران است.

- تنظیم قراردادهای بلندمدت: تنظیم قراردادهای بلندمدت از دیگر راه‌های مناسب برای حمایت از فعالان اقتصادی، تحکیم جایگاه آن‌ها در بازارهای هدف و ارتقای درجه و کیفیت همکاری شرکت‌هاست. در واقع، قراردادهای بلندمدت به کاهش ناطمینانی‌ها، تداوم حضور فعالان اقتصادی و بازرگانان قطری و پایداری روابط و منافع حاصل بین دو کشور کمک شایانی می‌کند و باعث افزایش تمایل سرمایه‌گذاران بخش خصوصی برای گسترش دامنه فعالیت خود در بازارهای هدف می‌شود.

- بهبود زیرساخت‌ها: لازمه افزایش تمایل فعالان اقتصادی کشورها و بهره‌مندی از فرصت‌های اقتصادی تعاملات ایران و قطر مانند نقل و انتقال کالاها و خدمات یا توسعه گردشگری، وجود زیرساخت‌های مناسب از جمله تجهیزات حمل و نقل و ارتباطات است. این موضوع نیازمند آن است که دولت برای حمایت از بخش‌های اقتصادی مستعد در راستای توسعه و رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری‌های هدفمندی برای ارتقا و بهبود زیرساخت‌ها داشته باشد. تقویت خطوط کشتی‌رانی و هوایمایی، حمل و نقل ترانزیتی و راه‌اندازی خطوط منظم در این زمینه مؤثر است.

قطر، سهم صادرات کالاهای با ارزش افزوده بالا را افزایش داد. توسعه هدفمند صنایع کارخانه‌ای و ارتقای کیفیت محصولات تولیدی منطبق با استانداردهای جهانی، از پیش‌نیازهای این چهارچوب است.

- حمایت از حضور بخش خصوصی: گسترش دامنه فعالیت بخش خصوصی یکی از مهم‌ترین راهکارهای توسعه تعاملات برون‌مرزی است. بخش خصوصی با رقابت‌پذیرکردن اقتصاد، کارایی و توان تولیدی را توسعه می‌دهد و شرایط لازم را برای حضور در بازارهای خارجی بیش‌ازپیش فراهم می‌کند. لازمه حضور معنادار بخش خصوصی در اقتصاد نیز ایجاد انگیزه لازم و حمایت‌های هدفمند از این بخش است؛ گرچه قوانین سخت‌گیرانه قطر در ارتباط با اقامت ایرانی‌ها و مشکلات درباره وجود حساب بانکی برای تجار و نقل و انتقالات مالی، چالش‌هایی برای فعالیت بخش خصوصی است که باید با دیپلماسی و ایجاد کمیسیون‌های مشترک مرتفع شود.

- تلاش برای جذب سرمایه‌گذاران قطر: قطر یکی از بالاترین درآمدهای سرانه را در جهان دارد که فرصت مناسبی برای فعالان اقتصادی این کشور در راستای سرمایه‌گذاری در اقتصاد دیگر کشورها به‌ویژه کشورهای منطقه فراهم کرده است. در ایران نیز بخش‌های مختلف اقتصادی توان بالایی در جذب سرمایه‌های خارجی دارند و در بلندمدت می‌توانند حاشیه سود مناسبی برای آن‌ها ایجاد کنند. همچنین، مواردی مانند تشابهات مذهبی، فاصله اندک جغرافیایی و شرایط مناسب آب‌وهوایی از جمله عواملی است که در تقویت گرایش حضور سرمایه‌گذاران قطری در ایران نقش مؤثری دارد.

عمده‌ای از جمعیت قطر را مهاجران به‌ویژه مهاجران ایرانی تشکیل می‌دهند که در بخش‌های مختلف اقتصادی این کشور مشغول کار و فعالیت هستند. می‌توان از این موضوع برای گسترش نفوذ در اقتصاد قطر استفاده و پیوندهای اقتصادی میان دو کشور را عمیق‌تر کرد.

منابع

- وزارت صنعت، معدن و تجارت (۱۳۹۳). تحلیل بازار کشور قطر برای ورود کالاهای ایرانی. ایران: وزارت صنعت، معدن و تجارت.
- عنافچه، ایمانه؛ و درخشان، حمیدرضا (۱۳۹۵). فرصت‌های راهبردی در روابط اقتصادی ایران و قطر. ایران: مؤسسه تحقیقات تدبیر اقتصاد.
- عنافچه، ایمانه (۱۳۹۶). فرصت‌های راهبردی بسط روابط اقتصادی ایران و قطر. *ماهنامه امنیت اقتصادی*، ۵ (۴۰)، ۴-۲۲.
- مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۸). چنددستگی در خلیج فارس: تأثیرات و پیامدهای بحران قطر. ایران: مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری اسلامی ایران.
- تارنمای گمرک جمهوری اسلامی ایران (irica.ir).
- تارنمای صندوق بین‌المللی پول (imf.org)
- پایگاه داده‌های بانک جهانی (databank.worldbank.org).
- پایگاه آمارهای تجاری سازمان ملل متحد (comtrade.un.org).

- تسهیل صدور روادید: تسهیل فرایند صدور روادید از جمله مهم‌ترین اقدام‌های مناسب و همسو با سیاست‌های توسعه و گسترش سطح مراودات اقتصادی بین کشورها به‌ویژه فعالان و بازرگانان کشورهای همسایه است. تسهیل صدور روادید فرصت بسیار خوبی برای کارآفرینان و سرمایه‌گذاران قطری و انگیزه‌ای قوی برای تقویت روابط تجاری میان دو کشور خواهد بود.

دیگر پیشنهادها

شواهد نشان می‌دهد که به‌رغم وجود ظرفیت‌های بالقوه خوب برای همکاری‌ها و تعاملات اقتصادی میان ایران و قطر، بخش مهمی از این ظرفیت‌ها و فرصت‌های اقتصادی به‌طور کامل بهره‌برداری نشده‌اند که می‌توان دلایل مختلفی را برای آن برشمرد. مواردی مانند عدم اعمال استانداردهای جهانی در روند تولیدات داخلی اعم از استانداردهای کیفیت کالا، بسته‌بندی و نحوه حمل بار، متناسب نبودن زیرساخت‌های کشور با ظرفیت‌های شایان توجه بخش‌های اقتصادی، نبود بستر مناسب برای توسعه فعالیت‌های بخش خصوصی کارآمد و تداوم نداشتن حمایت مؤثر و هدفمند دولت از فعالان اقتصادی و تجار از جمله دلایل بالفعل نشدن فرصت‌های توسعه تعاملات اقتصادی ایران با قطر و دیگر کشورهای جهان است. برای توسعه تعاملات دو یا چندجانبه ایران با دیگر کشورهای جهان به‌ویژه کشورهای همسایه از جمله قطر لازم است تغییرات مؤثری در زیرساخت‌های کشور مانند حمل‌ونقل و ارتباطات و برنامه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت دولت در ارتقا و بهبود عملکرد بخش خصوصی در اقتصاد صورت گیرد. از سوی دیگر، بخش